

Varför vänstern borde älska många marknadsreformer

Stefan Fölster
Fabian Wallen

Rapport till Kebnekaisegruppens seminarium *"Alla ska med? Om mål och själv mål i fördelningspolitiken"* den 29 april 2008

Mindre marknad gav inte mer jämlikhet i Sverige	3
Mer marknadsreformer bättre för låginkomsttagare	5
Högskattestaten gav inte jämnare välfärd	7
Svensk sjukvård bland de mest ojämlika i Europa	10
Att mäta resultat gynnar de svagaste	12
Att stänga ut de svagaste från arbetsmarknaden	13
Exempel: Bättre integration i Spanien	15
Hysesreglering bra sätt att gynna höginkomsttagare	16
Grundtrygghet och plattare skatt	17
Vägen till framgång – jobba hårt eller känna rätt personer	19
Slutsatser	21
Referenser.....	22

Tesen att vänstern borde älska marknadsreformer lades fram av två italienska intellektuella i höstas.¹ Alberto Alesina och Francesco Giavazzi tillhör världens mest kända ekonomer, inte minst till följd av deras balanserade analyser av de ekonomiska konsekvenserna av olika politiska institutioner.

Deras argument tar sin utgångspunkt i den diskussion som de flesta europeiska länder brottas med. Marknadsreformer - som exempelvis konkurrensutsättning, flexibilitet på arbetsmarknaden, avregleringar av tjänstesektorer, lägre skatter och privatiseringar - beskrivs som "höger". De som motsätter sig dessa reformer påstår sig ofta vilja försvara de svaga och fattiga.

I själva verket försvarar de oftast bara intressen hos privilegierade samhällsgrupper. En äkta vänsteragenda skulle tvärtom omfamna många marknadsreformer. I den europeiska vänsterns retorik omfamnas mål som trygghet för de ekonomiskt svagaste, jämlikhet och att hejda oförtjänta inkomster till privilegierade.

Just dessa mål främjas av en rad marknadsreformer och motverkas av många av de institutioner som omhuldas av vänstern. Marknadsregleringar som skyddar dem som har monopol. Hyresregleringar som håller hyran låg mest för höginkomsttagare som bor i attraktiva områden. En stor offentlig sektor som behandlar sina anställda sämre jämfört med privata konkurrenter, och som skapar långa väntetider för dem som inte har pengar eller kontakter. Arbetsmarknadsregleringar som mest gynnar medelålders män. Kravlösa utbildningssystem som mest missgynnar dem som inte uppmuntras att läsa hemma.

Detta innebär inte att alla sorters marknadsreformer ökar jämlikheten. En överväldigande forskningslitteratur talar dock för att många marknadsreformer skulle göra det, åtminstone om de utformas rätt. I genomgången av olika områden längre ned visas hur många marknadsreformer kan ges olika fördelningspolitiskt innehåll.

Innan dess kan det dock vara intressant att övergripande få en bild av hur sociala och jämlikhetsmål har nåtts under den period då Sverige storskaligt avvecklade marknader under 1970- och början på 1980-talet, och under den period då marknader på en del områden återinfördes.

¹ *Il liberismo è di sinistra*, Il Saggiatore, Milan, 2007. <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/596>

Mindre marknad gav inte mer jämlikhet i Sverige

De senaste 30 årens ekonomiska utveckling i Sverige är mycket intressant ur ett jämlikhetsperspektiv, inte minst med tanke på att perioden karakteriserades av en tämligen radikal omläggning av den ekonomiska politiken. Under den första hälften av perioden, ungefär mellan 1975 och 1990, hämmades marknaden på många sätt, bland annat genom omfattande regleringar på såväl arbets- som produktmarknader samtidigt som skattesatserna successivt höjdes. Under den andra hälften av perioden, mellan 1990 och 2005, utvidgade regeringar av olika kulörer marknadens utrymme, bland annat genom avregleringar av en rad produktmarknader, en viss liberalisering av arbetsmarknaden, Sveriges medlemskap i EU, samt en kraftig reduktion av de offentliga utgifterna i samband med budgetkonsolideringen.

En enkel jämförelse av inkomstutvecklingen för den decil bland de heltidsanställda med lägst respektive högst arbetsinkomster visar att båda grupper fick se sina inkomster stiga mer under den senare perioden. Den fattigaste decilens inkomster ökade med 13 procent mellan 1975-1990 och med 20 procent mellan 1990-2005. Den rikaste decilens inkomster ökade med fem procent 1975-1990 och med 35 procent 1990-2005.² Då inkomsterna ökade mer för den rikaste decilen, jämfört med den fattigaste, under den senare hälften av perioden följer att inkomstfördelningen blev mer ojämn.

En enkel analys av den svenska inkomstfördelningen utgår ofta från att den höga graden av jämlikhet, i den bemärkelse att inkomsterna är jämnt fördelade, är ett direkt resultat av den generösa välfärdspolitiken kombinerat med en hög beskattning av inkomster. Sambandet är dock mer komplicerat än så. I diagrammet till höger illustreras

Källa: OECD, SCB, samt Budgetpropositionen för 2008

² Källa: SCB. Statistiken avser arbetsinkomster för helårs- och heltidsanställda individer, 20-64 år, som saknar inkomst från näringsverksamhet. Belopp i tusen kr, 2006 års priser.
http://www.scb.se/templates/tableOrChart_28871.asp

den svenska skattekvoten samt inkomstfördelningen, i termer av den så kallade gini-koefficienten, för perioden 1975-2006. Perioden är vald utifrån Statistiska Centralbyråns statistik avseende gini-koefficienten.³

Låt oss för enkelhetens skull återigen dela upp tidsperioden i två delar; 1975-1990 och 1990-2006. Under den första perioden ökade skattekvoten, det vill säga skatteintäkternas andel av BNP, från cirka 42 procent till cirka 53 procent. Samtidigt låg gini-koefficienten mer eller mindre konstant kring 0,22.

Under den andra perioden kan vi dock notera en tydligt stigande trend för gini-koefficienten, vilket innebär att inkomsterna har blivit mer ojämnt fördelade. Då det främst är under denna period som inkomstfördelningen har blivit mer ojämn finns det anledning att närmare analysera förändringen av gini-koefficienten respektive skattekvoten. Vi väljer därför att dela upp perioden i tre olika delar, som var och en representerar en signifikant förändring i den svenska skattekvoten.

Mellan 1990 och 1995 reducerades skattekvoten med nästan fem procentenheter, samtidigt som gini-koefficienten ökade med tre procent. Mellan 1995 och 2000 steg skattekvoten med drygt fem procentenheter, samtidigt som gini-koefficienten ökade med drygt 28 procent. Den kraftigt stigande gini-koefficienten är särskilt anmärkningsvärd med tanke på att progressiviteten i skatteskalen faktiskt ökade under perioden, till följd av införandet av värnskatten 1995.⁴ Och slutligen, mellan 2000 och 2006 sjönk skattekvoten med ungefär tre procentenheter, samtidigt som gini-koefficienten minskade med en knapp procent.

Gini-koefficient och skattekvot

Förändringar under perioden 1975-2006

	Gini Procentuell förändring	Skattekvot Förändring i procentenheter
1975-1990	1,4	11,1
1990-1995	3,0	-4,7
1995-2000	28,3	5,3
2000-2006	-0,8	-3,1

Källa: OECD, SCB, samt Budgetpropositionen för 2008, samt egna beräkningar

³ Gini-koefficienten mäter hur jämnt ett lands samlade inkomster är fördelade mellan invånarna. Koefficienten kan teoretiskt variera mellan 0 och 1. Om alla individer har samma inkomst är koefficienten lika med 0. Om alla inkomster är koncentrerade till enda individ är inkomstspridningen maximal och koefficienten lika med 1. Gini-koefficienten definieras som den andel av landets samlade inkomster som behöver omfördelas för att varje individs inkomster ska bli helt lika. En koefficient på 0,25 innebär således att 25 % av de samlade inkomsterna behöver omfördelas för att alla invånare ska få samma inkomst.

⁴ Värnskatten infördes som en del i saneringen av de offentliga finanserna från och med 1995 och innebär att den statliga inkomstskatten höjdes från 20 till 25 procent av den beskattningsbara förvärvsinkomsten över en viss brytpunkt.

Mer marknadsreformer bättre för låginkomsttagare

En gemensam nämnare för de västeuropeiska länder som uppvisat en gynnsam arbetsmarknadsutveckling under de senaste 20 åren är att de har genomfört en rad reformer på arbetsmarknaden. Nationalekonomen Anthony Annett, vid IMF, presenterade ifjol en intressant studie över europeiska arbetsmarknadsreformer, där särskilt fokus lades på utvecklingen i fyra reformländer; Irland, Storbritannien, Nederländerna och Danmark.

Det som är särskilt intressant med just dessa länder är att de alla, i varierande utsträckning, har genomfört omfattande reformer i form av skattesänkningar och utgiftsminskningar, vilket dessutom har kunnat kombineras med återhållsamma nominallöneökningar och en låg regleringsgrad på såväl produkt- som arbetsmarknader. De fyra länderna tillhör också de fem länder, tillsammans med Portugal, bland de gamla EU-länderna där arbetslösheten har sjunkit mest mellan den första halvan av 1980-talet och den första halvan av 2000-talet.⁵

Precis som i exemplet Sverige ovan är det svårt att se någon tydlig effekt på inkomstfördelningen av reformerna. Visserligen steg gini-koefficienten något i Storbritannien och Nederländerna under perioden, men samtidigt var den i princip oförändrad i Danmark och snabbt fallande i Irland. Dessutom var trenden, avseende gini-koefficienten, generellt uppåtgående även i de EU-länder som inte genomförde några större reformer.⁶

Ludger Schuknecht, vid ECB, och Vito Tanzi, vid Inter-American Development Bank, undersökte för ett par år sedan sambandet mellan reformer å ena sidan och utvecklingen av tillväxt, sysselsättning och inkomstfördelning å andra sidan i 22 OECD-länder under de senaste två decennierna. Länderna delades upp i ett antal olika grupper utifrån reformambitioner avseende nedskärningar av offentliga utgifter. Den kanske mest intressanta gruppen att notera är den som Schuknecht och Tanzi kallar "tidiga ambitiösa reformländer", som omfattar Nya Zeeland, Irland, Nederländerna och Belgien.⁷ I dessa länder minskade de offentliga utgifterna, som

⁵ I en ekonometrisk studie för 14 EU-länder under perioden 1980-2003 visar Annett att stigande sociala utgifter, offentliga löner, samt inkomstskatter tenderar att driva upp den nominella lönenivån, vilket i sin tur påverkar arbetsutbudet negativt, vilket han beskriver som en ond cirkel. Samtidigt beror arbetsutbudets slutliga effekt på sysselsättningsstillväxten på graden av regleringar avseende såväl produkt- som arbetsmarknad. Annett visar vidare att även det motsatta gäller, det vill säga sjunkande sociala utgifter och skatter påverkar arbetsutbudet positivt – och givet att produkt- och arbetsmarknader är relativt oreglerade kan det stigande arbetsutbudet också omsättas i stigande jobbtillväxt.

⁶ Anthony Annett, *Lessons from Successful Labor Market Reformers in Europe*, IMF Policy Discussion Paper, European Department, Prepared by May 2007.

⁷ Fritt översatt från "Early ambitious reformers".

andel av BNP, med drygt 13 procentenheter från det år då de var som högst fram till 2002. I genomsnitt minskade de offentliga utgifterna i de 22 OECD-länderna med lite knappt 7 procentenheter.⁸

Schuknecht och Tanzi visar att såväl BNP-tillväxt som sysselsättningstillväxt utvecklades bättre i de tidiga ambitiösa reformländerna jämfört med de länder som antingen genomfört ambitiösa reformer senare, alternativt genomfört mer försiktiga reformer, eller i stort inte genomfört några reformer. De rent fördelningspolitiska effekterna var emellertid tudelade. Å ena sidan ökade gini-koefficienten mer i de tidiga ambitiösa reformländerna jämfört med övriga länder, men å andra sidan ökade inkomsterna för den fattigaste kvintilen mer i dessa länder jämfört med genomsnittet för samtliga länder. Den fattigaste kvintilens köpkraftsjusterade inkomst gick till och med från att vara något lägre än den genomsnittliga inkomsten för motsvarande grupp i samtliga länder till att vara något högre.

Inkomstfördelning och reformer

Förändringar från mitten av 1980-talet till 2000

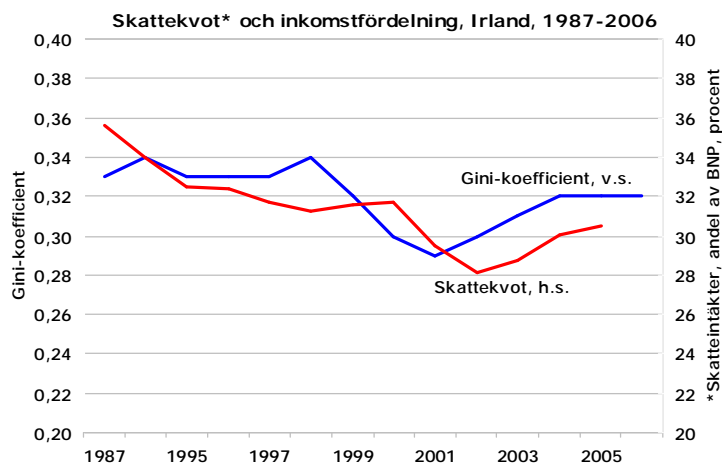
	Mitten av 1980-talet	Mitten av 1990-talet	År 2000	Förändring under perioden
<i>a.) Gini-koefficient</i>				
Genomsnitt, 22 länder	28,0	29,0	29,4	1,3
Tidiga ambitiösa reformländer	27,8	30,3	29,7	1,9
<i>b.) BNP/capita fattigaste kvintilen (1995 års köpkraftsjusterade USD)</i>				
				(%-skillnad)
Genomsnitt, 22 länder	7 374	8 677	9 893	34,2
Tidiga ambitiösa reformländer	7 273	8 456	10 400	43,0

Källa: Ludger Schuknecht, Vito Tanzi, Reforming Public Expenditures in Industrialized Countries – Are there Trade-offs?, ECB Working Paper Series No. 435/February 2005

Det går med andra ord att genomföra mycket ambitiösa marknadsreformer, utan att inkomsterna för den sakens skulle blir mindre jämnt fördelade. Dessutom tenderar dylika reformer att generera större inkomstökningar till låginkomsttagare jämfört med ett scenario där reformerna är något försiktigare eller rentav uteblir. Risken är att en ensidig fokus på hur tillväxten fördelas kan förhindra reformer som ger mindre bemedlade grupper i samhället en högre levnadsstandard.

⁸ Ludger Schuknecht, Vito Tanzi, Reforming Public Expenditures in Industrialized Countries – Are there Trade-offs?, ECB Working Paper Series No. 435/February 2005.

Irlands ekonomiska utveckling under de senaste två decennierna illustrerar att ambitiösa, marknadsreformer mycket väl kan gå hand i hand med en jämnare inkomstfördelning. Under perioden 1987-2005 reducerades den irländska skattekvoten från cirka 36 procent av BNP till cirka 30 procent av BNP, samtidigt som gini-koefficienten minskade, om än marginellt.

Källor: Eurostat (Gini-koefficient 1995-2006), OECD (Skattekvot 1987-2005), Brian Nolan, Bertrand Maitre, A Comparative Perspective on Trends in Income Inequality in Ireland, The Economic and Social Review, Vol. 31, No. 4, October, 2000 (Gini 1987 och 1993)

Dessa övergripande genomgångar visar att vågor av marknadsreformer knappast har lett till sämre utfall för de minst privilegierade. Rimligtvis kan olika marknadsreformer, och olika sätt att genomföra dem, ge olika utfall i termer av sociala mål och jämlikhet. En marknadsreform som införandet av friskolor har till exempel helt andra konsekvenser än att slopa skolplikt eller offentlig finansiering av skolor. I det följande går vi igenom ett antal välfärdsområden som i nuvarande form i Sverige har onödigt negativa konsekvenser för just dem som avses gynnas mest.

Högskattestaten gav inte jämnare välfärd

Marknadsreformer kan alltså inte förknippas med större inkomstskillnader. En rimlig tes skulle kunna vara att de ändå urholkar välfärdssystemen eller orsakar större skillnader i välfärds konsumtionen. Det har påståtts så ofta att det nästan betraktas som en självklar sanning. Beläggen saknas emellertid.

Den som föds i Sverige är på många sätt lyckligt lottad. För det första är det få länder i världen som kan mätas med Sverige vad gäller sannolikheten att överleva det första levnadsåret. Den officiella statistiken visar att den så kallade spädbarnsdödligheten - som uppgår till 2,4 promille i Sverige - är näst lägst, efter Island, bland de 30 OECD-länderna.

Dessutom tenderar svensken att leva längre än medborgare i de flesta andra OECD-länder. Med en förväntad livslängd på 80,6 år finner vi enbart en högre livslängd i fem andra OECD-länder. Dessa två klassiska välfärdsindikatorer illustrerar på ett förnämligt sätt en positiv aspekt avseende svenskarnas höga välfärd.

En slutsats som ofta dyker upp i diskussionen om spädbarnsdödlighet och livslängd är att den svenska sjukvården kombinerat med Sveriges generösa och universella välfärdspolitik har spelat en nyckelroll i Sveriges utveckling. Fem forskare vid Centre for Health Equity Studies (CHESS) vid Stockholms universitet/Karolinska institutet samt chefen på Institutet för framtidsstudier sammanfattar sin syn i en artikel på DN-debatt i oktober förra året: *"Den gemensamma nämnaren är att det är universalismen i systemen som är nyckeln till framgång om vi vill bidra till överlevnad bland såväl nyfödda som medelålders och äldre."*⁹

Det faktum att den generösa välfärdspolitiken finansieras via OECD-ländernas högsta skattekvot, vilken uppgick till drygt 50 procent av BNP 2005, kan i det sammanhanget anses vara ett pris värt att betala. Frågan är emellertid om det finns någon entydigt samband mellan den generösa välfärdspolitiken och den goda folkhälsan. Den isländska skattekvoten är avsevärt lägre än den svenska, men spädbarnsdödligheten är trots det lägre i Island. Och Danmark, vars välfärds- och skattepolitik i mångt och mycket påminner om den svenska, intar en relativt medioker position jämfört med övriga OECD-länder då de rangordnas efter spädbarnsdödlighet. Än mer frågetecken radas upp då vi analyserar den förväntade livslängden i OECD-länderna. De fem länder som har högre förväntad livslängd än Sverige har alla väsentligt lägre skattekvot än Sverige – och de två länder som

Välfärdsindikatorer för OECD-länderna, 2005

Förväntad livslängd (år)		Spädbarnsdödlighet (promille)	
Japan	82,1	Island	2,3
Schweiz	81,3	Sverige	2,4
Island	81,2	Luxemburg	2,6
Australien	80,9	Japan	2,8
Spanien	80,7	Finland	3,0
Sverige	80,6	Norge	3,1
Italien	80,4	Tjeckien	3,4
Frankrike	80,3	Portugal	3,5
Kanada*	80,2	Frankrike	3,6
Norge	80,1	Belgien	3,7
Nya Zeeland	79,6	Grekland	3,8
Österrike	79,5	Tyskland	3,9
Irland	79,4	Irland	4,0
Nederländerna	79,4	Spanien**	4,1
Grekland	79,3	Österrike	4,2
Luxemburg	79,3	Schweiz	4,2
Storbritannien	79,0	Danmark	4,4
Tyskland	79,0	Italien	4,7
Finland	78,9	Nederländerna	4,9
Belgien	78,7	Australien	5,0
Sydkorea	78,5	Nya Zeeland	5,1
Portugal	78,2	Storbritannien	5,1
Danmark	77,9	Kanada	5,3
USA*	77,8	Sydkorea	5,3
Tjeckien	76,0	Ungern	6,2
Mexiko	75,5	Polen	6,4
Polen	75,1	USA	6,8
Slovakien	74,0	Slovakien*	7,2
Ungern	72,8	Mexiko	18,8
Turkiet	71,3	Turkiet*	23,6

*Avser 2004

*Avser 2004

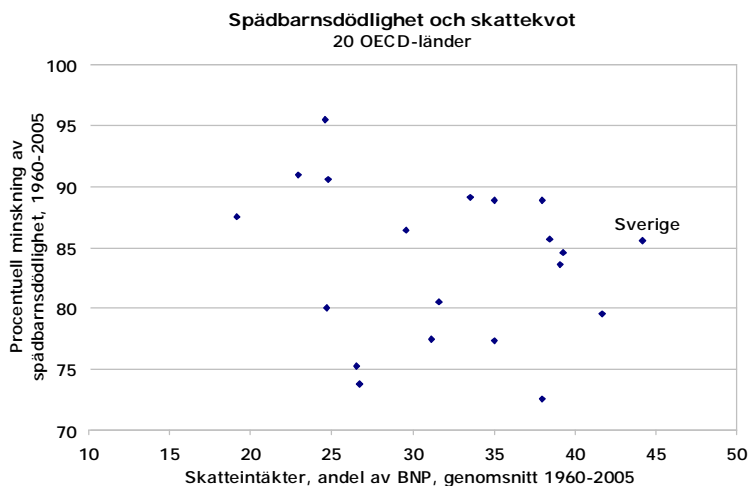
**Avser 2002

Källa: OECD

⁹ *Generös familjepolitik minskar spädbarnsdöd*, Olle Lundberg, Monica Åberg Yngwe, Maria Kölegård Stjärne, Johan Fritzell, Denny Vågerö, Joakim Palme, DN-debatt, 18 oktober, 2007.

toppar listan, Japan och Schweiz, får anses vara lågskatteländer, med skattekvoter på 26 respektive 30 procent av BNP.

Ett sätt att undersöka sambandet mellan dessa välfärdsindikatorer och omfattningen av välfärdspolitik är att ställa förändringen av spädbarnsdödlighet och förväntad livslängd i förhållande till respektive lands genomsnittliga skattekvot, det vill säga skatteintäkternas andel av

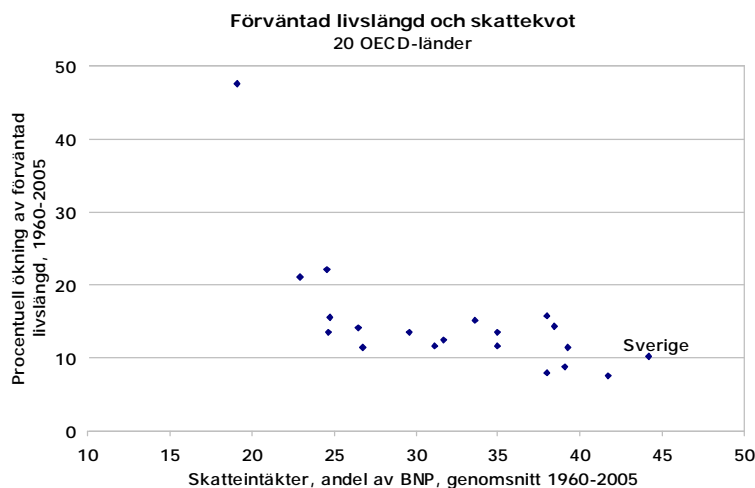
Källa: OECD och egna beräkningar

BNP. Vi har valt att jämföra utvecklingen för de 20 OECD-länder för vilka komplett statistik finns tillgänglig för perioden 1960-2005.¹⁰

Det är svårt att se något tydligt samband vad gäller skattekvot och förändringen av spädbarnsdödlighet. Däremot ser vi en tydlig, global trend där antalet barn som inte får uppleva sin första födelsedag stadigt sjunker.

Spädbarnsdödligheten minskade med 86 procent i Sverige mellan 1960 och 2005, vilket inte avviker från OECD-genomsnittet.

Bilden ser dock något annorlunda ut då vi ställer skattekvot och förändring av förväntad livslängd i förhållande till varandra. I länder som under perioden 1960-2005 i genomsnitt har haft relativt låga skattekvoter har livslängden stigit snabbare än i länder med genomsnittligt höga

Källa: OECD och egna beräkningar

¹⁰ Australien, Belgien, Danmark, Finland, Irland, Italien, Japan, Kanada, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Turkiet, Tyskland, USA och Österrike.

skattekvoter.

Med tanke på att varken spädbarnsdödligheten eller den förväntade livslängden har utvecklats förhållandevis bättre i Sverige än i de flesta andra OECD-länder, trots att Sverige ligger bra till vad gäller båda dessa sociala indikatorer, kan vi dra slutsatsen att Sverige låg bra till redan i utgångsläget, det vill säga 1960.

Faktum är att den svenska skattekvoten, enligt OECD, uppgick till cirka 27,2 procent av BNP 1960, vilket kan jämföras med 26,5 procent i USA eller 28,5 procent i Storbritannien. Att Sverige idag fortfarande presterar bra avseende dessa sociala indikatorer bör därför ha mer med det goda utgångsläget än den höga skattekvoten och den generösa välfärdspolitiken att göra. Det goda utgångsläget kan i sin tur förklaras av en rad olika faktorer, som exempelvis den mycket starka ekonomiska tillväxten mellan 1870-1960.

Välfärdsindikatorer för OECD-länderna, 1960

Förväntad livslängd (år)		Spädbarnsdödlighet (promille)	
Norge	73,6	Island	13,1
Nederländerna	73,5	Sverige	16,6
Sverige	73,1	Nederländerna	17,9
Island	72,8	Norge	18,9
Danmark	72,4	Tjeckien	20,0
Schweiz	71,6	Australien	20,2
Kanada*	71,3	Finland	21,0
Nya Zeeland	71,3	Schweiz	21,1
Australien	70,9	Danmark	21,5
Storbritannien	70,8	Storbritannien	22,5
Tjeckien	70,7	Nya Zeeland	22,6
Belgien	70,6	Belgien	23,9
Slovakien	70,6	USA	26,0
Frankrike	70,3	Kanada	27,3
Irland	70,0	Frankrike	27,7
Grekland	69,8	Slovakien	28,6
Italien*	69,8	Irland	29,3
Spanien	69,8	Japan	30,7
USA	69,8	Luxemburg	31,6
Tyskland	69,6	Tyskland	35,0
Luxemburg	69,3	Österrike	37,5
Finland	69,0	Grekland	40,1
Österrike	68,7	Italien	43,3
Ungern	68,0	Spanien	43,7
Japan	67,8	Sydkorea*	45,0
Polen	67,8	Ungern	47,6
Portugal	64,0	Polen	54,8
Mexiko	57,5	Portugal	77,5
Sydkorea	52,4	Mexiko*	79,4
Turkiet	48,3	Turkiet	189,5

*Avser 1961

*Avser 1970

Källa: OECD

Dessa slutsatser är på många sätt förbluffande. En högre skatt som används för att köpa mer välfärdstjänster borde väl ändå relativt sett gynna dem sämre ställda som oftare utnyttjar dessa tjänster? Mot detta står dock att många välfärdssystem också innehåller kraftfulla inslag som missgynnar de sämst ställda.

Svensk sjukvård bland de mest ojämlika i Europa

I en OECD-studie bland 21 länder påstås att Sverige tillhör de länder med den minst jämlika fördelningen av sjukvården.¹¹ För svensk del bygger undersökningen på

¹¹ OECD (2004).

intervjuer med ungefär 5000 personer. De har frågats i detalj vilka sjukvårdsbehov de har och i vilken utsträckning de faktiskt har konsulterat sjukvården.

Baserat på dessa uppgifter har en god bild skapats av hur mycket och vilken sjukvård människor har fått i förhållande till de behov de har. Graden av behovstäckning har sedan ställts i relation till personernas inkomster.

I de flesta europeiska länderna får människor sina vårdbehov täckta oavsett inkomstläge. Undantagen i Europa är just Sverige, Finland och Portugal. Där erhåller människor med lägre inkomster väsentligt mindre sjukvård i förhållande till sina behov än de bättre beställda.

Denna snedfördelning måste vara en stor överraskning för dem som tror att den offentliga produktionen och finansieringen av sjukvården automatiskt garanterar en jämlik fördelning. OECD:s resultat får emellertid stöd av en rad svenska undersökningar.

Ett exempel är att det i början på 1980-talet fanns en lika stor andel av arbetare och tjänstemän som upplevde att de hade "vårdbehov som inte tillgodosågs". Men redan i slutet på 1980-talet var det dubbelt så många arbetare som tjänstemän som hade vårdbehov som de inte fick hjälp med. Denna förändring skedde i takt med att vårdköerna växte.¹²

I sjukvårdens underklass, de som får minst tillgång till vård i förhållande till sina behov, finns äldre och låginkomsttagare som inte är bra på att tala för sig. Och som varken har tillgång till företagshälsovård eller egen sjukvårdsförsäkring.

Den avgörande förklaringen till denna ojämlikhet är väntetiderna inom sjukvården. Sverige och Finland hör till de länder som har ovanligt långa väntetider. De flesta länder har mycket kortare väntetider inom sjukvården. Ett exempel är Frankrike som har relativt korta väntetider och även en mycket jämlik sjukvård.

¹² Denna statistik redovisas i Socialstyrelsens årliga Hälso- och sjukvårdsrapporter.

Anmärkningsvärt nog har sjukvårdsmonopolet inte heller varit särskilt bra för offentligt anställda. Den socialdemokratiska partiledaren Mona Sahlin och Ylva Thörn, som är ordförande i Kommunal, skriver i en gemensam debattartikel att målsättningen är att den offentliga sektorn skall ha lika få sjukskrivningar som den privata sektorn.¹³ De tre fjärdedelar av Vårdförbundets medlemmar som jobbar inom landstinget tjänar drygt två tusen kronor mindre i snitt än de medlemmar som arbetar för privata arbetsgivare.

Rimligtvis skulle också Sverige kunna ha en sjukvård utan köer genom att gå en bit i samma riktning som många andra europeiska länder. Samtliga har behållit någon form av solidarisk finansiering av nästan all sjukvård. Men de har större inslag av konkurrens och etableringsfrihet i utförande av sjukvård.

Att mäta resultat gynnar de svagaste

Inom sjukvården är avsaknad av goda resultat och kvalitetsjämförelser fortfarande en viktig orsak till väntetider och ojämn kvalitet. Efter år av motstånd mäts och samlas nu till exempel information om de enskilda sjukhusens eller klinikers kvalitet och prestation hos Sveriges Kommuner och Landsting. Den hålls dock hemlig för allmänheten. Följden är naturligtvis att det i mindre grad uppmärksammas när människor med små möjligheter att betala eller tala för sig drabbas av dålig vård eller väntetider till följd av onödigt höga kostnader. Vänstern har ofta gjort sig till språkrör för dem som inte vill mäta resultat.

Avsaknaden av betyg i svensk skola har framförallt varit ett vänsterkrav, trots att det har skadat arbetarklasspojkar mest. Martin Ingvar, professor vid Karolinska Institutet, skriver "Pojkar ligger 18-24 månader efter flickor i den biologiska utvecklingen och får idag första betyg mitt i flammande puberteten. En period i livet då de måste ha mössa på sig för att hålla ihop tankarna. Innan de kommit ur puberteten har de fått sina första slutbetyg i gymnasiet. De har aldrig fått lära sig vad återkoppling är utan blandar ihop det med bestraffning. Självklart blir betygen illa omtyckta då. Antipluggkulturen frodas".¹⁴

¹³ *Tillfälliga jobb måste minska med en tredjedel*, Ylva Thörn och Mona Sahlin, DN-debatt, 26 mars, 2008.

¹⁴ *Skolan struntar i hur barns hjärnor fungerar*, Martin Ingvar, professor vid Karolinska institutet, DN-Debatt, 9 mars, 2008.

Marknadsreformer driver ofta fram resultatmätning. När det finns flera konkurrerande utförare växer kraven på jämförelser. Även på andra områden visar sig bristen på resultatmätning vara ett dråpslag mot de minst privilegierade.

Att stänga ut de svagaste från arbetsmarknaden

I "Effekter av anställningsskydd. Vad säger forskningen?" konstaterar Per Skedinger rakt upp och ner att "bättre bemedlade gynnas på bekostnad av personer i en sämre ekonomisk position".¹⁵ Den svenska modellen diskriminerar ungdomar. Andelen tillfälligt anställda ungdomar är här 41 procent mot ett snitt för OECD på 25 procent. Samtidigt med ökande ungdomsarbetslöshet har psykisk ohälsa försämrats i Sverige som enda åldersgrupp.

För en anställd karakteriseras ett arbete av olika aspekter som inkomst, arbetstillfredsställelse, utvecklingsmöjligheter, sociala kontakter och frihetsgrader för att få arbetet att gå ihop med livet i övrigt. För arbetsgivaren ger en anställd en motsvarande korg av kompetens, flit, engagemang, sociala- eller ledaregenskaper.

Matchningen mellan dessa två kan aldrig bli perfekt för alla, men mycket tyder på att det kan bli bättre. Flera undersökningar tyder på att uppemot en tredjedel av anställda inte trivs med sitt arbete, sitt yrkesval, eller sina arbetskollegor.¹⁶ En hel del arbetsgivare anger å andra sidan att de har svårt att hitta de anställda de letar efter och att en dryg tiondel av nuvarande anställda inte klarar sina arbetsuppgifter.

Om det är förenat med stora kostnader och omfattande åtaganden att anställa personal så blir företagen försiktigare. De väljer då i större utsträckning att använda tidsbegränsade anställningar. Att upprätthålla en hög flexibilitet är en av de viktigaste förklaringarna till att andelen tidsbegränsade anställningar ökar liksom att bemanningsföretag svarar för en allt större andel av sysselsättningen.

En bättre matchning mellan arbetstagare och arbetsuppgifter leder uppenbart till högre genomsnittlig produktivitet och därmed högre reallöner. Därtill kan det leda till en högre sysselsättningsgrad. En förbättrad matchning av anställda och arbetsuppgifter innebär sannolikt att det blir lättare för personer i strukturell arbetslöshet att hitta arbeten där deras produktivitet överstiger lönenivån. Till slut

¹⁵ *Effekter av anställningsskydd: Vad säger forskningen?*, Per Skedinger, SNS förlag, Stockholm 2008.

¹⁶ Se t ex G Aronsson, Dallner M, Gustafsson K, *Yrkes- och arbetsplatsinlåsning; En empirisk studie av omfattning och hälsokonsekvenser*, Arbetslivsinstitutet, 2000.

leder en bättre anpassning av arbetsuppgifter och anställda också till större tillfredsställelse med arbetssituationen.

En större rörlighet innebär å ena sidan att det uppstår fler öppningar och fler möjligheter för anställda att byta till jobb som passar dem bättre. Å andra sidan kan motiven att investera i arbetsplats-specifik kompetens minska för både arbetstagaren och arbetsgivaren.

Det sämsta är emellertid system som gör att vissa grupper får stor anställningstrygghet medan andra har lite eller ingen alls. Det kan väntas leda till utfall där många i den orörliga gruppen är kvar på jobb som de inte klarar eller trivs med. Samtidigt som de övriga, som inte får fast anställning, snurrar runt mellan jobben. För dem sker då alltför lite kompetensinvesteringar.

Sverige, och åtskilliga europeiska länder, har hamnat i detta sämsta läge. Andelen som inte har fasta arbeten ökar trendmässigt. I vissa branscher, exempelvis media, är tillfälliga arbeten satt i system. Samtidigt som många andra med fasta jobb inte byter även när de inte trivs.

Det är därför inte förvånande att Sverige inte ligger bättre till än det genomsnittliga EU-landet i olika mått på "job satisfaction". Länder som reformerat mycket och har mindre anställningskydd som Storbritannien, Irland, Danmark och Nederländerna ligger bättre till än Sverige. De länder som har reformerat minst på arbetsmarknaden, som Italien och Frankrike, har sämre utfall.

Denna diskussion visar att nyckelfrågan inte egentligen handlar om mer eller mindre rörlighet och anställningstrygghet i genomsnitt. I stället kan det finnas betydande vinster för de som oftast blir utestängda eller inlåsta att hitta system som ger bättre balans och flexibilitet i formerna för anställningstryggheten. Där har vänstern sällan intresserat sig för att hitta bättre lösningar.

I rutan nedan beskrivs ett land som lyckats få till stånd en stor sysselsättningsökning, kombinerat med en kraftig minskning av utanförskapet och förbättrad integration av stora grupper invandrare, delvis till följd av en uppluckring av stela arbetsmarknadsregler.

Exempel: Bättre integration i Spanien

Farhågor om att invandring leder till arbetslöshet och bidragsutnyttjande är vanliga i många länder. I det avseendet är Spanien intressant att studera. Under det senaste decenniet har landet tagit emot tre miljoner invandrare och hela 11 procent av befolkningen på 44 miljoner är idag födda utomlands. Det är bland de högsta andelarna i Europa och nära USA:s 13 procent utlandsfödda.

Invandrarna har kommit från så skilda platser som Rumänien, Marocko och Sydamerika, och den absoluta merparten är utomeuropeiska invandrare. 45 procent har kommit från Sydamerika, varav Ecuador är det enskilda land som flest har kommit från. Spanien – såväl fastlandet som Kanarieöarna – har länge varit en huvudväg in till Europa för illegala invandrare, som ofta tar stora risker under sin färd.

José Luis Rodríguez Zapateros vänsterregering beslutade 2007 att illegala invandrare som kunde visa att de hade arbete skulle få stanna. Inom några månader efter beslutet hade hela 700 000 personer hört av sig till myndigheterna. Detta beslut var sannolikt möjligt just för att betydligt fler personer än så redan hade tillåtit stanna genom beslut av den föregående Aznar-regeringen. Och de som tidigare hade tillåtit stanna hade integrerats framgångsrikt på arbetsmarknaden.

Under samma tioårsperiod som de tre miljonerna invandrare kom till Spanien halverades arbetslösheten och är nu nere på cirka åtta procent. Omkring en tredjedel av alla nya arbeten som har skapats i eurozonen på 2000-talet har skapats i Spanien. Cirka 80 procent av invandrarna är mellan 16 och 39 år – och därmed i arbetsför ålder.

Bara genom det senaste beslutet minskade den informella arbetsmarknaden med åtminstone 350 000 personer. I hög grad har invandrarna funnit arbete i byggsektorn, samt i hotell och restauranger. Inkomsterna för dessa grupper visade sig bli högre än beräknat, liksom därmed inbetalningarna till olika sociala system. Myndigheterna räknar med att inbetalningarna är totalt sett 20 procent högre än kostnaden för de offentliga tjänster de utnyttjar.

Nyckeln till den framgångsrika integrationen ligger i en rad ekonomisk-politiska reformer, men framför allt i reformer på arbetsmarknaden. Det sannolikt enskilt viktigaste beslutet var att tillåta en ny kategori anställningsavtal vid sidan av de normala kontrakten. Dessa avtal omfattades inte av samma rigida regleringar som vanliga anställningsavtal, vilket öppnade upp för tillfälliga anställningar. På det viset fick såväl invandrare som unga arbete – och sysselsättningsgraden är idag lika hög bland invandrare som bland infödda.

Hyresreglering bra sätt att gynna höginkomsttagare

De allmännyttiga kommunala bostadsbolagen är i Sverige instrumentet för hyresregleringen. De sätter taket för vilka hyror andra hyresvärdar får sätta. I Stockholm har detta fått konsekvensen att en trerumslägenhet i förorterna kostar ungefär lika mycket i hyra som i de mest eftertraktade områdena. Stockholm är av den anledningen också en av de få städer i världen där det är mycket svårt att få tag i en hyreslägenhet.

Den som har tur kan lyckas få tag i en hyresrätt i ett fint läge i Stockholm. I Stockholm säljs hyresrätter i goda lägen för 150 000 till 200 000 kronor per rum på den svarta marknaden. För en trerummare blir det 500 000 kronor. Skattefritt. Dessa pengar kan man få kontant i handen (då är det olagligt, fast det är ytterst sällan som någon straffas för det) eller man kan få det lagligt. Då köper man en bostadsrätt eller villa där hyresrätten ingår som byte. Betalningen för hyresrätten sker då i form av ett nedsatt pris för bostadsrätten.

Hur länge skulle det ta en vanlig person att spara ihop en halv miljon kronor på vanligt sätt? Anta att en normal svensk börjar att extraknäcka eller arbeta övertid en timme per dag för att spara ihop till en halv miljon. En beräkning visar att 9 av 10 svenskar skulle behöva slita i mer än 25 år för att få ihop denna summa. Det mesta av extrainkomsterna äts upp av skatter. Det lotteri som bostadsmarknaden i Stockholm utgör i kombination med höga skatter för vanligt folk är således en av de mest ojämlikhetsskapande krafterna i Sverige.

Tilläggas kan att det tidigare fanns en kommunal bostadsförmedling som förmedlade de flesta hyresrätterna. Då var diskrimineringen än mer utpräglad. Enbart de som var uppvuxna i Stockholm och som redan som tonåringar ställt sig i bostadskön hade chans på vinsten. De som invandrat senare i livet fick nöja sig med andrahandsuthyrning eller de mindre attraktiva förorterna.

Än idag innebär det stora värdet av hyreslägenheter på den svarta marknaden att människor som inte behöver sina lägenheter längre sällan lämnar dessa. Det är för många bättre att låta den stå tom i väntan på att barnen flyttar dit eller att man får någon framtida användning för den. Följden är att storstäder i Sverige har den mest orättvisa tillgängligheten till bostäder i Europa. I en studie som gjorts av Stockholms stad gjordes försök att hitta en enrumslägenhet att hyra som kostar mindre än 7000 kronor i månaden inom en månad.¹⁷ Tolv europeiska storstäder jämfördes. I

¹⁷ Studien är beskrivet bl.a. av Åke E Andersson och Stellan Lundström i artikeln *Stockholms bostadsmarknad - den sämsta i Västeuropa*, Dagens Industri 2002-11-09.

Stockholm var sannolikheten att lyckas hyra en lägenhet minst, nästan obefintlig. I Bryssel och de flesta andra städer kan man teckna kontrakt samma dag. Där finns inte heller någon nämnvärd svart marknad.

I de andra europeiska länderna finns ett fullgott skydd mot godtyckliga hyreshöjningar för den som hyr en lägenhet. I nästan alla länder finns också en bostadspolitik som syftar till att garantera bostäder till människor på socialbidrag och andra grupper som har svårt att komma in på bostadsmarknaden.

Hyresgästföreningen agerar inte i hyresgästernas intresse allmänt, utan i huvudsak för dem som har låga hyror i de mest eftertraktade områdena och dem som tjänar mycket pengar på att omvandla lägenheter till bostadsrätter, eller sälja sina hyresrätter på den svarta marknaden. Dessutom visar sig systemet strida mot EU:s konkurrensregler. Intressant nog har andra städer i Sverige, som det kommunala bolaget MKB i Malmö i samförstånd med Hyresgästföreningen, redan differentierat sina hyror för att bättre ta hänsyn till efterfrågan.

Grundtrygghet och plattare skatt

Höga och progressiva skatter är ofta ett krav från vänster. Forskningslitteraturen ger dock delvis ett annat svar. Per Molander gjorde för några år sedan en gedigen genomgång av fördelningskonsekvenser av plattare skatt och grundavdrag.¹⁸ Där går han grundligt igenom välfärdspolitikens ekonomiska effektivitet utan att värdera eller ifrågasätta motiven eller målen för fördelningspolitiken.

Analysen av effektiviteten visar att de offentliga systemen har svag eller ingen omfördelningseffekt. Ja, vissa har till och med regressiv karaktär. Det är främst offentlig konsumtion - och i synnerhet kultur - som tenderar att i högre grad komma höginkomsttagare till del. Det är alltså inte ovanligt att staten omfördelar från låg- till högavlönade.

Största delen av statens ekonomi ligger dock i transfereringssystemen. De har liten fördelningspolitisk effekt. Omfördelning sker, men det är till största del en livscykelomfördelning: omfördelning över tiden för varje person, snarare än mellan personer.

¹⁸ *En effektivare välfärdspolitik*, Per Molander, SNS Förlag, Stockholm, 1999.

Sådan omfördelning - som i praktiken handlar om inkomsttrygghet vid sjukdom, arbetslöshet och pension - behöver inte ske i statlig regi av fördelningspolitiska skäl. Och Molander finner att största ekonomiska effektivitet nås, om försäkring av inkomststandard sker privat eller genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Då skulle denna trygghet behandlas i samband med att löneutrymme förhandlas, eller när individen avgör hur disponibel inkomst skall fördelas på konsumtion, försäkring och sparande. Förmågan att här göra mer välavvägda beslut ökar, när ekonomiska realiteter och alternativa användningsområden blir synliga för var och en.

Kort sagt, medborgarna får frihet att välja och insikt i kostnaderna för tryggheten. En sådan insikt skulle säkert skapa större realism i kraven på förmåner i det som i dag är statliga socialförsäkringar.

Om nuvarande välfärdspolitiska regim med inkomsttrygghet överges, minskar de statliga transfereringarna avsevärt. Skattekvoten faller. Progressiviteten i skatteskalorna kan avskaffas och en platt skatt införas. Ändå, och det är Molanders poäng, kan fördelningsambitionen bibehållas på oförändrad nivå - om man vill.

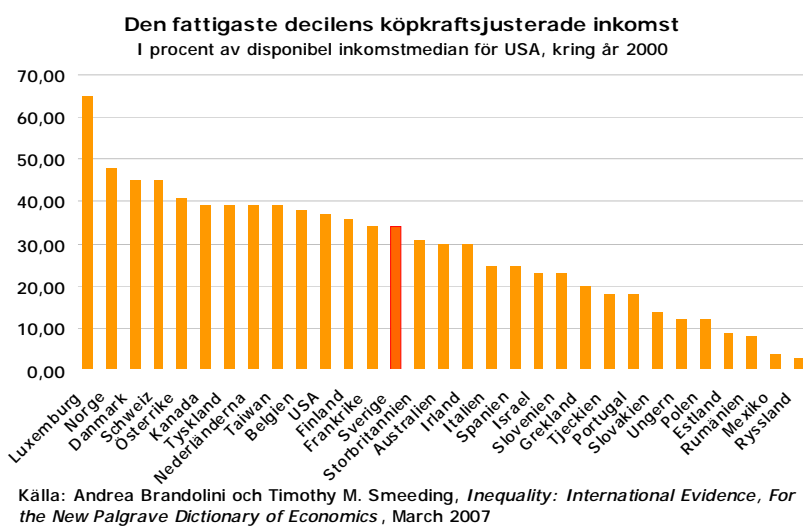
Med platt skatt och grundtrygghet som nygammal regim i välfärdspolitiken, kan en fortsatt hög omfördelning ske i Sverige, samtidigt som vi sänker skatter och skattekvot ner till omvärldens nivåer. Molander är övertygande, om än på en vetenskapligt torr prosa, när han hävdar att det inte finns något samband mellan skattekvot och omfördelningsnivå. I boken jämförs länder som praktiserar olika välfärdsregimer. Dessutom presenteras matematiska formler för att leda teserna i bevis.

Slutsatsen är inte särskilt märkvärdig, egentligen. Om alla medborgare som kvalificerat sig i enlighet med arbetslinjen, erhåller samma krontal i ersättning oavsett inkomst (i likhet med exempelvis folkpension) och samtidigt betalar en och samma procentsats av inkomsten i skatt blir omfördelningen stor. Höginkomsttagaren får inte ut några förmåner för den skatt som betalas för inkomster över genomsnittet. Låginkomsttagare får lika ersättning, även om man inte betalt full premie.

Ett ofta återkommande argument mot grundtrygghet är att höginkomsttagares "skattebetalningsvilja" skulle minska, om de inte får tillbaka mer av sina skatter än andra. Argumentet saknar kontakt med dagens verklighet. Det är i själva verket mer relevant mot nuvarande system, som för det första innebär progressiva skatter, vilket är svårare att motivera än platt skatt; socialförsäkringarna innehåller för det andra ändå ersättningstak på relativt låg nivå (5,5-7,5 basbelopp).

Ytterligare ett felaktigt argument är att bara inkomstbortfallsprincipen är förenlig med den generella välfärd som har stor uppslutning i svensk politisk tradition. Molanders modell är i lika hög grad generell, eftersom den omfattar alla på lika villkor.

Därtill minimerar hans modell störningarna av tillväxtskapande krafter. Och det tål i detta sammanhang att påpekas, att den enskilt viktigaste faktorn för att höja låginkomsttagares välfärd är att samhällets välstånd generellt ökar. Trots att svensk fördelningspolitik traditionellt har varit väldigt ambitiös jämfört med många andra länder är den reala köpkraften för den fattigaste tiondelen i regel högre i de länder som har en högre BNP per capita.¹⁹

Betydelsen av politiskt beslutade omfördelningar är överskattade, eftersom de är synliga i de politiska beslutsprotokollen, vilket inte nyttan av tillväxt är.

Vägen till framgång – jobba hårt eller känna rätt personer

För många människor handlar jämlikhet om människors möjligheter att avancera i livet, exempelvis genom stigande inkomster. En hög grad av jämlikhet kan i det perspektivet karakteriseras av att i stort sett vem som helst kan nå en högre materiell standard, om bara viljan finns där.

I en opinionsundersökning från EU-kommissionen, som publicerades våren 2007, fick en representativ andel av medborgarna i de olika EU-länderna välja ut de två faktorer som ansågs vara viktigast för att avancera i livet (*getting ahead in life*). De övergripande resultaten pekade på att de allra flesta EU-medborgare var ganska

¹⁹ Statistiken i diagrammet är hämtad från följande forskningsrapport: Andrea Brandolini och Timothy M. Smeeding, *Inequality: International Evidence*, For the New Palgrave Dictionary of Economics, March 2007.

positiva avseende möjligheterna att ta sig framåt. En god utbildning samt hårt arbete var de två faktorer som flest européer lyfte fram som avgörande för framgång.

Viktiga faktorer för att avancera i livet, EU-25

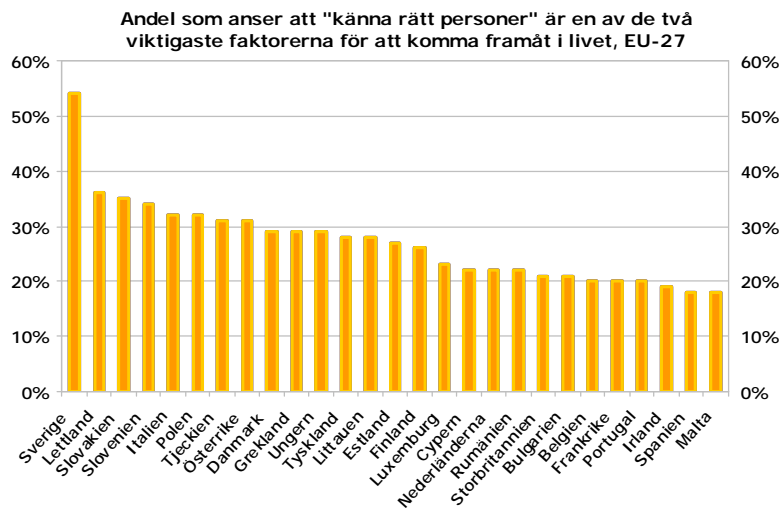
"In your opinion, out of the following, which are the 2 most important things for getting ahead in life"

Getting a good education	Working hard	Knowing the right people	Being lucky	Being smart	Coming from a wealthy family	Being a man
62%	45%	26%	24%	17%	9%	2%

Källa: Special Eurobarometer 273, European Social Reality (2007)

Det fanns dock några viktiga skillnader länderna emellan och i framför allt några länder skilde sig svaren åt från övriga länder. I Grekland och Ungern ansågs det till exempel vara viktigare att arbeta hårt än att skaffa sig en bra utbildning. I Litauen och Malta ansågs det vara viktigare att vara smart än att arbeta hårt. Men det kanske mest anmärkningsvärda resultatet illustrerades av de svenska svaren, som indikerade att det var viktigare att "känna rätt personer" än att jobba hårt.

Över hälften, 54 procent, av svenskarna ansåg att känna rätt personer var en av de två viktigaste faktorerna för att avancera i livet, vilket kan jämföras med ett genomsnitt på 26 procent för samtliga EU-länder.

Källor: Special Eurobarometer 273, European Social Reality (2007)

Om möjligheterna att göra lönekarriär eller att driva ett lönsamt företag vingklippas av höga marginalsatser och en monopoliserande offentlig sektor reduceras incitamenten att arbeta hårt. Och istället blir det allt viktigare att tidigt positionera sig i rätt sammanhang, eller kanske ha turen att ha föräldrar som känner rätt människor. Inte minst tydligt blir detta när det gäller den svenska hyresmarknaden, där rätt kontakter i värsta fall kan resultera i kraftigt subventionerade boendekostnader och i bästa fall kan resultera i miljonvinster då en hyreslägenhet ombildas till bostadsrätt.

Slutsatser

För ett politiskt parti kan det naturligtvis vara frestande att locka olika intressegrupper till det egna lägret genom att integrera deras ståndpunkt i partiprogrammet. Det är förmodligen så klyftan mellan den solidariska retoriken och de regressiva inslagen i vänsterns agenda har uppkommit.

Samtidigt ger denna klyfta också en öppning för en mycket mer framgångsrik fördelningspolitik. En som inte i huvudsak behöver kompensera för de omfördelningar som i solidaritetens namn görs åt fel håll. En fördelningspolitik som är transparent och öppen. En som ändras när den inte fungerar.

Marknadsreformer som uppfyller en sådan beställning inkluderar ofta inslag som säkerställer att de också fungerar fördelningspolitiskt. Ett exempel är friskolesystemet där segregering motverkas genom förbudet att ta betalt av föräldrar ovanpå skolpengen som kommunen betalar. Andra länders alternativ till hyresreglering, anställningsskyddslagstiftning eller sjukvårdsmonopol innehåller normalt liknande inslag som syftar till att förena marknadsinslag med fördelningsmål. Att fundera på och formulera hur marknadsreformer kan utformas rätt skulle visa mycket större solidaritet än fortsatt stöd för olika system av organiserad vänskapskorruption.

Referenser

Alesina, Alberto, Giavazzi, Francesco, *Il liberismo è di sinistra*, Il Saggiatore, Milan, 2007

Annett, Anthony, *Lessons from Successful Labor Market Reformers in Europe*, IMF Policy Discussion Paper, European Department, Prepared by May 2007

Aronsson, G, Dallner, M, Gustafsson, K, *Yrkes- och arbetsplatsinlåsning; En empirisk studie av omfattning och hälsokonsekvenser*, Arbetslivsinstitutet, 2000

Brandolini, Andrea, och Smeeding, Timothy M., *Inequality: International Evidence*, For the New Palgrave Dictionary of Economics, March 2007

Dagens Industri, *Stockholms bostadsmarknad - den sämsta i Västeuropa*, 9 november, 2002

Dagens Nyheter, *Generös familjepolitik minskar spädbarnsdöd*, Olle Lundberg, Monica Åberg Yngwe, Maria Kölegård Stjärne, Johan Fritzell, Denny Vågerö, Joakim Palme, DN-debatt, 18 oktober, 2007

Dagens Nyheter, *Skolan struntar i hur barns hjärnor fungerar*, Martin Ingvar, professor vid Karolinska institutet, DN-Debatt, 9 mars, 2008

Dagens Nyheter, *Tillfälliga jobb måste minska med en tredjedel*, Ylva Thörn och Mona Sahlin, DN-debatt, 26 mars, 2008

Molander, Per, *En effektivare välfärdspolitik*, SNS Förlag, Stockholm, 1999

OECD (2004) *Income-related inequality in the use of medical care in 21 OECD countries*. OECD Working paper 14, 11 may 2004; van Doorslaer och Masseria.

Schuknecht, Ludger, Tanzi, Vito, *Reforming Public Expenditures in Industrialized Countries - Are there Trade-offs?*, ECB Working Paper Series No. 435/February 2005

Skedinger, Per, *Effekter av anställningsskydd : Vad säger forskningen?*, SNS förlag, Stockholm 2008